

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора **Васильєвої М.П.**

про дисертаційне дослідження **Чеботарьової Ірини Олексіївни** на тему
«**Формування комунікативної компетентності майбутніх керівників
закладів освіти в умовах магістратури**», подане на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і
методика професійної освіти

**Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок з планами
відповідних галузей науки.** Вивчення комунікативної компетентності завжди
представляло інтерес для дослідників, зважаючи на її значення для людської
життєдіяльності взагалі і професійної зокрема. На сьогодні різним аспектам
комунікації присвячено близько двохсот теорій, що розглядають її з
психологічної, філософської, етичної, соціологічної, управлінської, лінгвістичної
точок зору, що свідчить про багатоаспектність цього соціального явища.

Безперечно для представників певних професійних галузей комунікація
виступає провідною сферою реалізації професійних функцій. Так, виконання
управлінських функцій зумовлює підвищені вимоги до комунікативної
компетентності керівника закладу освіти, на що слушно зауважує автор
І.О.Чеботарьова, обираючи актуальну і нагальну для вирішення тему
дослідження.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану
науково-дослідної роботи Української інженерно-педагогічної академії в межах
держбюджетних тем «Теоретико-методичні засади застосування інноваційних
технологій у професійній освіті» (№ 0118U100002), «Розвиток правової
компетентності майбутніх фахівців у післядипломній освіті» (№ 0117U003945),
«Передача методики управління якістю освіти в навчальних закладах» (№
0118U003017). Тему дисертації затверджено вченою радою Української
інженерно-педагогічної академії (протокол № 6 від 26.12.2014 р.) і погоджено в
Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і
психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 23.06.2015 р.).

Найбільш вагомими науковими результатами, які містяться в дисертації.

На увагу і позитивну оцінку заслуговують визначені автором ключові позиції дослідження, що містять наукову новизну.

1. Цікаво представлено історію розвитку компетентнісної освіти за кордоном з розкриттям психологічного підґрунтя, на підставі якого автором наведено характеристику структури компетентності у вітчизняних і зарубіжних наукових джерелах (таблиці 1.1 і 1.2) і зроблено висновок про те, що на відміну від українських дослідників, які в структурі компетентності відділяють такі компоненти як когнітивний (знання), особистісний (мотивація, якості, особистісні характеристики), діяльнісний (уміння, здатності), більшість зарубіжних дослідників надають перевагу саме особистісним характеристиками (мотивам, якостям тощо), що виступають підґрунтям для формування знань, умінь і навичок, які виявляються в різних видах поведінки.

2. Автор визначає *сучасні тенденції* комунікації і спілкування у професійній діяльності, що вплинули на визначення структурних компонентів комунікативної компетентності керівника закладу освіти: інтенсивне використання сучасних інформаційних технологій як потребу часу; перетворення спілкування з обміну інформацією на засіб впливу, що є значним в управлінській діяльності; зростання ролі комунікації як провідної умови досягнення успіху в професійній діяльності.

3. Характеризуючи особливості діяльності керівника закладу освіти на підставі нормативних документів, автор акцентує на важливості комунікативної компетентності в управлінському спілкуванні на різних рівнях взаємодії, які узагальнено представлено на рис.1.1 с.53 відповідно до виконуваних функцій. Автор стверджує, що *комунікативна компетентність* керівника закладу освіти виступає необхідною для виконання ним професійних обов'язків управлінської діяльності, забезпечує виконання ролі управлінця під час реалізації взаємодії в зовнішніх і внутрішніх контактах – виступає важливим і необхідним засобом реалізації управлінської компетентності керівником закладу освіти в його численних контактах як з представниками колективу закладу, так і за його межами в професійній діяльності (з колегами на районному, обласному,

регіональному, національному рівнях системи освіти; представниками керуючих органів на рівні міністерства і місцевих органів самоврядування тощо). На позитивну оцінку заслуговує визначення суті комунікативної компетентності керівника закладу освіти як його здатності до ефективної соціально-професійно-доцільної комунікації і спілкування на зовнішньому (з керівництвом, громадськістю тощо) і внутрішньому (співробітниками закладу, користувачами освітніх послуг тощо) рівнях взаємодії під час виконання управлінських і педагогічних функцій; а також з'ясування структури комунікативної компетентності керівника закладу освіти, до якої включено: мовну компетентність, яка передбачає володіння державною та іноземною мовами; компетентність з використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ); спроможність вирішувати професійні завдання за допомогою комунікації; здатність до професійно-особистісного зростання з використанням комунікативних засобів.

4. Виявлення недоліків підготовки майбутніх керівників закладів освіти, основним з яких є відсутність у багатьох керівників базової вищої освіти в галузі управління, у зв'язку з чим більшість з них є не менеджерами зі сформованими управлінськими компетентностями, а вчителями-педагогами на керівній посаді, автором уточнено зміст формування комунікативної компетентності як покрокове зростання рівня оволодіння стратегією комунікації. Ґрунтовний аналіз прогресивного зарубіжного досвіду формування комунікативної компетентності дозволив автору виокремити перспективні напрями для удосконалення вітчизняної практики: використання когнітивно-діяльнісного і міждисциплінарного підходів з урахуванням когнітивного і риторичного принципів до організації комунікації в підготовці фахівця; запровадження самостійної підготовки слухачів до навчальних занять упереджувального характеру; використання інноваційних технологій занурення в комунікаційне середовище в квазіпрофесійних ситуаціях взаємодії керівника в управлінській діяльності за правилами андрагогіки.

5. Найбільш значимим результатом дослідження є те, що автором вперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено

технологію формування комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури, що базується на когнітивно-діяльнісному підході до організації комунікації в підготовці фахівця до управлінської діяльності і передбачає реалізацію підготовчо-організаційного; мотиваційно-стимулюючого; змістово-операційного; контрольного-реалізаційного етапів. Важливим і цінним, на наш погляд, є розкриття автором концептуальне бачення технології формування комунікативної компетентності майбутнього керівника закладу освіти, розкриття автором на с. 91 дисертації і с.9 автореферату.

Перевірка розробленої технології забезпечувалася ретельно організованою експериментальною роботою на підставі уточнених критеріїв і показників рівнів (оптимального, достатнього, задовільного, низького) сформованості комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти.

6. Належної уваги заслуговують використані автором проблемні, інтерактивні форми і методи роботи зі слухачами магістратури з формування комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти в процесі професійної підготовки з урахуванням правил андрагогіки; змістове наповнення навчально-методичних комплексів дисциплін магістерської підготовки з виділенням аспекту комунікації керівника закладу освіти в управлінській діяльності.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації, їх достовірність значною мірою забезпечується логічною структурою та цілісністю роботи, в якій послідовно викладений матеріал комплексно розкриває проблему дослідження. Структура дисертації, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, є загалом обґрунтованою, а її складові взаємопов'язаними. Правомірною є обрана стратегія наукового пошуку: вихідні положення наукового апарату дисертації (об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза) є достатньо виваженими, взаємопов'язаними, їх постановка та послідовність дають змогу всебічно проаналізувати проблему, узгоджуються з темою дисертації та її висновками.

Обґрунтованість поданих здобувачем наукових положень базується на основі проведеного аналізу та узагальнення зібраних і опрацьованих особисто автором первинних матеріалів та достатнім обсягом вибірки. Всього експериментальним дослідженням було охоплено 214 магістрантів спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізації «Управління навчальним закладом», з яких було утворено контрольну КГ (72 особи) і експериментальні ЕГ₁ (73 особи), ЕГ₂ (69 осіб) групи, і 15 викладачів Української інженерно-педагогічної академії.

У процесі розв'язання поставлених завдань було використано комплекс оптимальних методів науково-педагогічного дослідження, які взаємно доповнювали один одного, серед яких: теоретичні, емпіричні та статистичні. Здійснений автором поетапний варіативний педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи) дав можливість простежити динаміку рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти та якісно і кількісно проаналізувати отримані результати.

Достатньою є й джерельна база дослідження, що налічує 319 найменувань, зокрема 38 іноземними мовами. Дисертантом проаналізовано та використано значний масив досліджень попередників і сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців щодо теоретико-методичних аспектів формування комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти, який свідчить про ґрунтовне вивчення досвіду, накопиченого як у теорії і практиці професійної підготовки в умовах магістратури вищого навчального закладу, так і в управлінській діяльності.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.
Оцінюючи практичне значення результатів дослідження, необхідно зазначити, що дисертантом розроблені змістові модулі з дисциплін «Менеджмент освітньої організації», «Техніка управлінської діяльності», «Конфлікти в управлінській діяльності»; окремі теми до дисциплін «Керівник навчального закладу», «Комунікативні процеси в управлінській діяльності», «Іноземна мова академічна та професійна»; навчально-методичні комплекси зі спецкурсу «Ділова

українська мова: управлінський аспект», факультативу «Інформаційно-комунікаційні технології в сфері освіти»; матеріали до науково-методичного семінару для викладачів «Формування комунікативної компетентності керівника закладу освіти». Розроблено й апробовано комплекс діагностичних процедур, спрямованих на визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності керівника закладу освіти за створеною факторно-критеріальною моделлю на засадах кваліметрії.

Основні результати дослідження впроваджено в навчальний процес Української інженерно-педагогічної академії, Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації. Теоретичні положення й практичні напрацювання можуть використовуватися в процесі професійної підготовки майбутніх керівників закладів освіти і підвищення їхньої кваліфікації; при розробці методичних комплексів, підручників і посібників, програм спецкурсів для слухачів магістратури з питань формування комунікативної компетентності. Матеріали дисертаційного дослідження можуть стати основою для подальших розвідок з досліджуваної проблеми.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Публікації Чеботарьової І.О. (якісно і кількісно) відповідають вимогам, у повному обсязі віддзеркалюють зміст та результати виконаного дослідження. Зміст та основні результати дисертації відображено в 18 одноосібних публікаціях, із них 7 статей – у провідних фахових виданнях України, 1 стаття – в зарубіжному періодичному виданні, 10 тез – у матеріалах наукових конференцій. Разом з тим, основні положення та результати дослідження оприлюднювалися на конференціях міжнародного, всеукраїнського та регіональних рівнів.

Автореферат дисертації ґрунтовно і точно розкриває зміст дисертації, дає повне уявлення про теоретичну та практичну цінність дослідження.

Зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію І.О. Чеботарьової, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання, вказати на дискусійні моменти:

1. На сторінках дисертації автор слушно звертає увагу на те, що комунікативна компетентність є специфічною для управлінських функцій порівняно з педагогічними функціями вчителя-педагога, оскільки використовується керівником закладу освіти з метою вирішення управлінських завдань. На нашу думку, бажано було б представити порівняльну характеристику реалізації комунікативної компетентності керівника закладу освіти під час виконання ним педагогічних і управлінських функцій.

2. Ураховуючи, що реалізація комунікативної компетентності керівника закладу освіти відповідно до його особливої місії відбувається на різних рівнях взаємодії, бажано було б більше уваги приділити визначенню особливостей її прояву у взаємодії з керівництвом, підлеглими, користувачами освітніх послуг тощо, а також звернути увагу на вимоги до неї у закладах освіти різного рівня.

3. Одним із провідних положень, висунутих автором і покликаних підвищити ефективність формування комунікативної компетентності керівника закладу освіти, виступає зміна ставлення до організації комунікації в процесі професійної підготовки фахівця. Підтримуючи намагання автора, хотілося б більш чіткого представлення зміни підходів на кожному з визначених етапів розробленої технології формування комунікативної компетентності майбутнього керівника закладу освіти.

4. У додатках до дисертації бажано було б навести приклади створених магістрантами продуктів власної комунікативної діяльності, їхніх досягнень, що підтвердили б якісні зміни у сформованості комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти (приклади створених веб-сторінок, проектів тощо).

5. Розроблені і запропоновані автором матеріали до організації комунікації у магістерській підготовці (форми, методи, засоби, технології відповідно до змісту певних дисциплін) представляють цінність і мають бути надрукованими для ознайомлення і використання в практичній діяльності більш широким загалом викладачів закладів вищої освіти.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційна робота «Формування комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури» є самостійною, завершеною науковою працею, яка за своїм змістом, рівнем новизни, теоретичного і практичного значення отриманих результатів відповідає пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор, Чеботарьова Ірина Олексіївна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С.Сковороди

Васильєва М.П.

